

Sibirya'nın Etnik ve Sosyal Yapısı Örnek Sınav

1. Sovyet Milliyetler Politikasını yazınız. (25 Puan)

Lenin'e göre Sovyetler Birliği'nde sosyalist bir rejimin inşası için ülkede bulunan tüm etnik grupların ekonomik, politik ve kültürel olarak eşit bir seviyeye gelmiş olmaları gerekmektedir. Lenin'in modeli iki aşamalı bir modeldi. İlk aşamada gelişme (*rastsvet*) sonrasında yakınlaşma (*sblizhenie*) gelmekteydi. Diğer bir deyişle sosyalist halkların biribiri içerisinde yakınlaşma ancak her bir grubun millet seviyesine ulaşması ile mümkün olabilir. Bu yüzden Lenin tüm ezilen halklar için kendi kaderini tayin hakkının şart olduğunu düşünmekte idi. Lenin'e göre, bir sosyalist devlet içerisinde erimeden önce, tüm ezilmiş halklar kendi kaderlerini tayin hakkı sayesinde millî bilinçlerine kavuşabilirler ve millî kültürlerini geliştirebilirlerdi.

Lenin, Çarlık rejimi altında sömürülen halkların tek bir sosyal sınıf olarak ele alınabileceğini düşünmekte idi. Fakat sosyalist millet anlayışına göre millet form olarak kabul edilirken, milletin içeriği sosyalist enternasyonal kültür ile inşa edilmeli idi. Sosyalist kültürden yoksun bir millet ise burjuva milliyetçiliği olarak algılanmakta ve mücadele edilmesi gereken bir olgu olarak görülmekte idi.

Lenin için federalizm bir geçiş periodu idi ve pek çok milletin birleşmesi ile sona erecekti. Bu geçişin sağlanabilmesi amacı ile Sovyet rejimi Yerlileşme (*Korenizatsii*) politikasını hayata geçirdi. Bu şekilde Çarlık döneminde ezilen gruplara belirli bir millî otonom bölge içerisinde kendi kültür ve dillerini geliştirebilecekleri bir alan hazırlandı. Böylece, etnik prensipte idari otonom bölgeler inşa edilmiş oldu.

Her ne kadar teori, oluşturulan millî otonomilerin sosyalist bir içerikte olmasını planlamış ve ileriki aşamada bu otonomilerin ortak enternasyonal kültür içerisinde

eriyeceğini düşünmüş olsada, Sovyet milletler politikasının sağladığı imtiyazlar ile resmi olarak tanınan millî otonomileri güçlendirirken aynı zamanda sürgün veya kota sistemi gibi ayrımcı politikalar ile etnik kimliklerin arasındaki “biz” ve “onlar” ayrımında derinleşmiştir.

Bu idarî uygulama kendini Stalin’in kültürel nitelikli bir millet tanımlaması ile de pekiştirdi. Staline göre millet, tarih içerisinde oluşmuş, kendi diline sahip, belirli sınırlar içerisinde yaşayan, kendine has bir ekonomiye, psikolojik yapıya ve kültüre sahip, kararlı bir topluluktur.

Doğal olarak kültürel nitelikli resmî bir millet tanımı, Sovyetler Birliği döneminde sosyal bilimlere de yansımış ve “*natsiya-millet*” ve “*etnos*” kavramlarının aynı anlamda kullanılmasına yol açmıştır. Bu görüşte olan bilim adamları arasında Yu.V. Bromley, T.Yu. Burmistrova, D.M. Drobijyeva, M.S. Djunosov, S.T. Kaltahçyan, V.İ. Kozlov, M.K. Kudryavtseva, P.M. Rogaçyev ve M.A. Sverdlin gibi sosyal bilimciler gelmektedir.

2. Rusya da milliyetçilik ile ilgili farklı akımları yazınız. (25 Puan)

Bugün genel olarak *natsiya-millet* terimi halen Stalinist bir bakış açısının etkisi altında: endüstri çağına has bir etnos türü olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle Sovyetler Birliği döneminden kalan bu anlayış, *natsiya-millet* terimini etno-kültürel bir yapı ve etnos’un kapitalist - endüstri toplumu içerisinde, kendini kapitalist üretim koşullarına uyarlamış şekli olarak algılanmaktadır. Ancak içerik olarak etnos ve *natsiya* arasında bir fark yoktur. Sadece üretim araçlarının ve toplumun değişmesi sonucu bir geçiştir.

Bu bilimsel bakış ve idarî uygulama Rusya Federasyonu’nun anayasasına, Batılı Fransız modelin zıttı bir kullanımda “Çok Milletli Halk” olarak yansımıştır. Dugin, bu terminolojinin Rusya Federasyonu’nun içerisinden geçmiş olduğu siyasî ve tarihî deneyimler sonucu olduğunu açıklamaktadır.

Rus akademisinin “*natsiya-millet*” olgusuna bakış açısı zaman içerisinde farklılıklar göstermiş, bugün ise belirli bir kesim bilim adamınca “*natsiya-millet*” olgusu, “*etnos*” olgusundan farklı, Fransız modeli bir milliyetçilik anlayışı ile değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu gruptaki Rus akademisyenler de Batılı (Fransız ekolüne bağlı) meslektaşlarına benzer bir şekilde “*natsiya-millet*” olgusunu bir devlet içerisinde yaşayan vatandaşlar bütünü olarak ele almaktadırlar.

Yu. M. Boroday “*etnos*” ve “*natsiya-millet*” kavramlarının birbirinden ayrı tüzel kavramlar olduğunu ve birbiri ile karıştırılmaması gerektiğini savunan Rus düşünürler arasındadır. Yu.M. Boroday’a göre, “*etnos*” olgusu her şeyden önce folklorik, etnografik bir kavramdır. Diğer taraftan “*natsiya-millet*” kavramı ise ideal / ruhanî bir dayanağa sahiptir. Bu anlamda, etnik bir örgütlenmede grup üyeleri arasındaki ilişki kültür ve gelenek birliği ile sağlanırken, bir toplumsal örgütlenme tipi olan “*natsiya-millet*”te grup üyeliği veya aidiyeti devletin hukuksal normları

temelinde şekillenir. Bu düşünceden hareketle Yu.M. Boroday “natsiya-millet” olgusunu devletin hukuksal bir inşası olarak görmektedir. Diğer bir deyişle “natsiya-millet” ve “modern hukuk” devleti birbirlerini tamamlayan olgulardır.

“Natsiya-millet” olgusu benzer şekilde bir diğer Rus akademisyen V.M. Mejyev tarafından tanımlanırken, toplumu oluşturan bireyler arasındaki iletişimden bahsedilir ve bu iletişimin toplum tarafından paylaşılan ortak değer ve normlar üzerine kurulmuş olduğu iddia edilir. Bir olgu olarak “etnos” ise “natsiya-millet”ten farklı olarak ortak köken, kan birliği üzerine inşa edilmiştir.

V. M. Mejyev’a göre “natsiya-millet” doğuştan gelen bir edinim olmayıp kişisel bir seçimdir. “Natsiya-Millet” aidiyetin devlet tarafından belirlendiğini öne sürer V.M. Mejyev “natsiya-milleti”in bir aidiyet olarak devlet bünyesinde şekillenen sosyo – kültürel bir olgu olduğunu, “etnos” gibi doğuştan antropolojik bir olgu olmadığını söyler. Dolayısı ile “Natsiya” seçime dayalı olduğu için farklı etnik gruptan insanları kendi bünyesinde barındırabileceği gibi kendi bünyesinde barındırdığı bu insanlar devlet bünyesinde inşa edilen sosyo-kültürel değerler içerisinde birlik, bütünlük aidiyeti kazanırlar.

Diğer taraftan V. N. Şevçenko da Rus meslektaşları gibi kendi teorik çalışmalarında “etnos” ve “natsiya-millet” kavramlarını birbirinden ayırmakta ve “natsiya” kavramını devlet bünyesinde oluşan bir politik oluşum olarak tarif etmektedir. V. N. Şevçenko’ya göre etnik kimlik bireylerin doğum yolu ile kazandıkları bir olgu iken, millî kimlikler seçilebilir veya değiştirilebilir. Bu nedenden dolayı V. N. Şevçenko bir devlet içerisinde pek çok farklı etnik gruplardan insanların bir araya gelerek “natsional’ny-millî” bir aidiyet oluşturabilmelerini mümkün görmektedir.

Sonuç olarak, “etnos” ve “natsiya-millet” olgularını bir arada değerlendiren klasik Rus – Sovyet anlayışının dışında, Rusya’da da bu iki olguyu birbirinden ayıran teorik bakış açıları ortaya çıkmıştır. “Etnos” kavramının doğal ve doğuştan elde edilen, ortak bir kültür ve dinî grup içerisine doğulan bir olgu olduğu ileri sürülürken, buna karşın “nation” kavramının ise devlet bünyesinde hukuk ilkeleri doğrultusunda oluşmuş bir olgu olduğu ileri sürülmektedir. Bu anlayışa göre “natsiya” bir kimlik olarak kişilerin hür iradeleri ile seçilebilirken, etnik kimlik genetik bir olgu olarak kişinin doğuştan kazandığı bir olgudur.

3. Karşılıklı Yardımlaşma olgusunun Amur Bölgesindeki etnogenez süreç üzerindeki etkisini tartışınız. (25 Puan)

Bölgede karşılıklı yardımlaşma prensibi üzerine kurulan birlikler hala ismi ile bilinen soy gruplarıdır. *Hala* kelime olarak yol, farklı yönden, dağınık kollardan bütünden ayrı anlamlarına gelen bir terim olarak daha iyi yaşam koşulları bulmak için yeni bölgelere yerleşen grupları birleştiren bir yapıdır. *Hala* terimi farklı etnik gruplar arasında *Doha*, *Zamula* veya *Duha* olarak da adlandırılmaktadır .

Farklı kökenlerden gelen grupların karşılaşmaları bazı durumlarda önce çatışmalara sonra da evliliklere dönüşebilmektedir. Uzun süre birlikte yaşayan gruplar süreç içerisinde akraba gruplar oluşturmaya başlamışlardır. Öyle ki akrabalık ilişkisi sonucunda soy aidiyeti geliştiren bu gruplar daha ileriki süreç içerisinde kendi aralarında evlenmeyip farklı gruplar ile evlenmekteydiler.

Karşılıklı yardımlaşma amacı ile bir araya gelen grupların evlilik yolu ile oluşturduğu bütünlük ve devamındaki dinî törenler komşu (bölgesel-territorial) toplumların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ailelerin veya aile gruplarının sürekli hareket (göç) hâlinde olması süreç içerisinde yeni

soy gruplarının da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ortaya çıkan bu yeni soy grupları aynı etnik gruba dâhil iki veya daha fazla farklı soy grubunun karşılaşmasından oluşabildiği gibi farklı etnik gruplardan gelen soy gruplarının da birleşmesinden oluşabilmekteydiler.

Soy gruplarını oluşturan kolların oluşumu asıl gruptan kopma ve yerleşilen yeni bölgede farklı bir etnik sistem içerisinde asimilasyon veya konsolidasyon gibi nedenlere bağlıydı. Bu etkileşimin sonucunda kendine özgü yeni soy grupları (etno- sosyal organizmalar) oluşmaktaydı. Bölgedeki gruplar arasındaki ilişki düzensizdi ve gruplar etnik anlamda homojen değillerdir.

Doğal koşulların zorlaması sonucunda yapılan göçlerin sonucunda ortaya çıkan birlikte yaşam pratiği aynı zamanda bölgede görece homojen bir kültürel bütünlüğünde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Farklı etnik kökenlerden gelen soy gruplarının birlikteliği ortak yaşam pratiğinin doğuşuna neden olduğu gibi aynı zamanda kültür olgusu üzerinde de etkili olmuştur.

Şirenk'in (1903) yapmış olduğu çalışmalar bölgedeki ortak yaşamın ve toplumsal normların gelişmesine ışık tutmaktadır. L. Şirenk'e göre Ayı (kültü) bayramı farklı gruplar arasındaki bağların güçlendirilmesinde önemli etkiye sahiptir. Ayı bayramı gruplar arası yardımlaşmayı düzenleyici bir niteliktedir. Yapılan düzenli kutlamaların yüksek maliyeti bir ayının yakalanıp kutlama gününe kadar beslenmesi zor bir iş olup aileler arasında dayanışmayı gerektirmektedir. Kökleri çok eskilerde dayanan ve düzenli olarak yapılan bu kutlamalar gruplar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde çok önemli yer tutmaktadır.

Özet olarak, bölgedeki sosyal yapı, doğal ve sosyal koşullar karşısında dayanışma çerçevesinde gelişen etnik kökeni farklı grupların birbiri içerisine geçerek oluşturmuş oldukları gruplardan oluşmaktaydı. Bu yapılar aynı zamanda tüm bölgenin kendine özgü ekonomik, kültürel ve sosyal örüntüsünü de oluşturmuşlardır. Gruplar arasında kültürel anlamda çok fazla paralellik kurulmuş, maddi ve manevi anlamda birliktelik sağlanmıştır.

4. Amur Bölgesindeki Soy Gruplarının Hareketleri ve Etnik Gruplar İçerisindeki Yerleri hakkında bilgi veriniz. (25 Puan)

Çin ve Rus İmparatorlukları arasındaki sınır değişimleri de gerek bölgedeki demografik yapıyı gerekse göçleri derinden etkileyen faktörlerden biridir. Kuşkusuz bölgenin siyasi haritasının sürekli değişmesi aidiyetler üzerinde de etkili olmuştur.

1689 Nerçinsk Antlaşması ve 1858-1860 Aigun ve Pekin Antlaşmaları arasında geçen süreç içerisinde bölgenin demografik yapısında değişiklikler gözlemlenmektedir. Bu değişimlerden ilki 17. yüzyılda Aynu nüfusu Aşağı Amur bölgesinde güçlü iken, 19. yüzyılın ikinci yarısında büyük çoğunluğu asimile olmuştur. Sadece soy grupları içerisinde bazı gruplar kimliklerini koruyabilmişlerdir. Bunun dışında Ussuri, Sungari ve Amur nehrinin orta kısmında Mançu ve Jucher 'ler varken bu iki antlaşma arasında geçen süreç içerisinde Nanay' lar Ussuri (Khabarovsk), Gorin nehri, Ussuri – Sungari nehir havzaları ve orta Amur bölgesi arasındaki alana göç etmişlerdir. Zamanla bölgedeki Nanay ilerleyişi daha da genişlemiş daha önceleri Oroç ve Udegeylerin yaşamış oldukları Sikhote Alin sıra dağlarının batı yakasındaki nehirlerin üst kısımlarına yayılarak buradaki zengin balık bölgelerini ele geçirmişlerdir. Bu sırada Oroç ve Udegey'ler ise sık ormanlık Sikhote Alin dağlarına çekilmişler ve zaman içerisinde balıkçılığın yanında avcılıkta yaşamları için önemli bir uğraş olmuştur.

Balık rezervi bakımından zengin olan Amur nehrinin sağ kıyısına yerleşen kalabalık Nanay nüfusu hem daha kalabalık hem de soy nüfusları bakımından daha eskidir. Bu soy gruplarının başlıcaları bazen Ulçiler arasında da rastlanabilecek olan Hojer, Tumali, Gail, Beldy ve Ujal soy gruplarıdır. Diğer yandan gerek balık rezervleri bakımından gerekse

nüfus bakımından görece seyrek olan nehrin sol kıyısı konargöçer avcı Tunguz popülasyonu açısından çekici bir yer olmuştur. Dolayısı ile Amur nehrinin sol kıyısı, Ussuri ve Sungari, etnik olarak çok daha homojen bir yapıya bürünmüştür. Amur ve Ussuri nehirlerinin sağ kıyısı ise etnik olarak daha homojen bir yapıya sahiptir.

Nanay'lar geleneksel olarak kendi içlerinde farklı gruplara ayrılmaktadırlar. Bu gruplardan ilki Manguni (Amur insanı) olarak isimlendirilmektedir ve Amur nehrinin sağ kıyısında yaşamaktadırlar. Bu grup Goldi (Üst Nanay) ve Hejen (aşağı Nanay) olarak iki farklı alt gruba ayrılmaktadır. Akaniler ise, bir başka Nanay alt grubudur. Bu grup daha önceden de belirttiğimiz gibi Amur nehrinin sol kısmına yerleşerek Nanay alt gruplarından Akanileri oluşturmuşlardır. Akani kelimesi Nanay dilinde köle anlamına gelmekte ve Mançu-Çin dönemindeki köleliğe referans vermektedir.

Bölgeye kuzeyden gelen geyik yetiştiricisi Tunguz kökenli soy grupları (Kile, Samara, Digor, Gayer, Haytanin ve diğer gruplar) Mançulardan sayıca fazla olup Nanay ve farklı etnik gruplarla karışmışlardır. Kile (Kili, Kilen) soy grubu 17 yüzyılda Yakut ve Vilyuy merkezlerine kayıtlıdır. Daha sonra güneye göç etmişler ve bu gün Nanay, Ulçi, Nivkh ve Ulta olarak adlandırılan etnik grupların içerisinde yer almaktadırlar.

Samagir'ler ise yine Gorin nehri çevresine yerleşen Tunguz kökenli bölgede dikkati çeken bir başka önemli soy grubu olup 1897 nüfus sayımında Nanay ve Ulçi'ler içerisinde tespit edilmişlerdir. Kile, Samagir, Birkan ve diğer gruplar ise Amur nehrinin sol kıyısında yoğunlaşan diğer Tunguz kökenli soy grupları olarak Nanay'ların bir başka alt grubunu oluşturmaktadırlar.

Ulçiler içindeki soy gruplarına bakıldığı zaman Nanaylar içinde de bulunan Rosugbular önde gelen soy gruplarından. Diğer taraftan Çaisallar Nanay yerleşim birimlerine göç etmelerine rağmen Ulçi ritüellerine devam etmektedirler. Nanaylar arasında artık kutlanmayan ayı kültü kutlamaları Çaisallar tarafından kutlanmaya devam etmektedir. Yine Ulçi topraklarında bulunan Hojen, Ujal, Jatala, Dankan gibi soy gruplarının Nanaylar dan dönüştüğü düşünülse de Ulçiler içerisinde de farklılıklarını korumaktadırlar. Buna en çarpıcı örnek ise kadınların ayı pişirmelerine izin verilmesi ve bazı tabuları ayı kültü kutlamalarında seyretmeleri gibi.

Pildunchaların ata toprakları Udege ve Nanaylara yakın olan Gur (Khungari) nehri civarında bulunmaktadır. Bu bölgeden Amur nehrine göç etmişlerdir. Bu bölgede Udy nehrinde bir Nanay soy grubu olan Tumuliler ile savaşmışlar daha sonra Gorin nehrine Pilud vadisine yerleşmişler ve yeni bir soy ismi almışlardır. 19. Yüzyıla gelindiğinde Pildun nehrinden Udy nehrine göç ettiler ve burada Joloko ve Jolmaki olmak üzere iki farklı bölgeye yerleştiler. Daha sonraki dönemde ise Amur'a göç ettiler ve burada Pilduncha olarak 20. yüzyılda da varlıklarını sürdürebildiler. Ayrıca bu grup Ulçi yerleşim birimleri olan Kolocho, Dudi ve Klinovkada da yaşamaktadırlar.

Ulçi olarak kendini gösteren bir başka soy grubu ise Çerullar olup Ulçi ve Nivh köylerine dağılmış vaziyette yaşamlarını sürdürmekte olan bu grupta çift dillilik görülmektedir. Bir başka önemli soy grubu ise Dechuliler'dir. Hala-doha birliği ile Dechuli, Gulmahuncha, Egdemseli, Sulncha ve Koloncho gibi soy grupları ile birleşmişler halen ayrı şekilde Ayı kültü kutlamaları ve gökyüzüne adak ritüeller yapmaktadırlar.

Aynu kökene sahip olan, Kuisali soy grubu halen Aynu ritüellerini yapmaya devam ederken Ulçi etnik ve dil özelliklerini taşıyan soy gruplarıdır. Benzer şekilde Ulçi topraklarında çift kültürlü Ulçi – Nivkh ve Ulçi – Tunguz soy grupları bulunmaktadır.

Oroçların sözlü tarihlerine bakıldığı zaman geyik yetiştiricisi bir geçmişe sahip oldukları ortaya çıkmaktadır.